

“ЖИВУ У ПРАЦІ Й ТВОРЧОСТІ”

Традиційно щосереді Український вільний університет у Мюнхені збирає членів професорської колегії, студентів та українську громаду на незабутні зустрічі. На одну з серед у липні 2003 року завітав відомий письменник, професор Ігор Качуровський, що якраз відзначив 85-річчя від дня народження. Представив почесного гостя на творчому вечорі відомий професор, літературознавець Анатолій Погрібний. Своім виступом Ігор Качуровський відповів на ряд запитань.

— Чи можна виміряти не роками, а справами ваш внесок для української літератури, критики і поезії?

— Ще в школі я зрозумів, що мої вірші неспівзвучні добі, тож присвятився віршознавству: в десятому класі упорядкував ніби довідник “Розміри силабо-тонічної системи”, в Австрії для моїх друзів Бориса Олександрова та Олеса Солов’я я замінив російські приклади українськими — так постала головна частина книги “Метрика”.

У педінституті в Курську я більше перебував у професорському середовищі, ніж у студентському. Професори звертались до мене, мовляв, у мене лекція на таку й таку тему:

— Ігорь, можете прочесть за мене эту лекцію?

— Могу.

І я виходив і читав...

1945 року я перейшов писати з російського віршописання на українське. Перша збірка вийшла 1948 року, коли я ще не відчувався певним у новій поетичній стихії. 1956 року вже в Аргентині, вийшла друга збірка моїх віршів, писана рукою дещо певнішою.

Наші еміграційні критики вдома на Батьківщині були переважно учителями середніх шкіл; їхні рецензії, якщо вони були... можна передати такими словами: “Учись, учись, хлопче. Виростеш, з тебе ще люди будуть...”. Рецензію Василя Чапленка я переказав у формі віршів:

Ти наш найкращий поет — жовтеня	Слухайся діла: у тебе є хист,
І неокласикам дальня рідня.	Будеш збагачений ти реаліст.
Віршика втнеш — на кожнім рядку	Першому з черги за успіхи ці
Перекликаються з Рильським: “Ку-ку!”	Ми тобі купимо довгі штанці...

Тоді, щоб доказати свою “дорослість” і показати своє знання, написав кишенькову монографію: “Новела як жанр”. Якби це писалось в кабінеті серед фоліантів, то це був би дуже скромний доробок. Але це написав, кажучи словами Зерова, — “Оподаль від людей”, розмов, бібліотек, а конкретно — на пляжі під деревом. Я перегорнув у пам’яті не десятки, а сотні творів, щоб вибрати потрібний матеріал. Це мало той позитивний наслідок, що Костецький помітив різницю в культурному рівні між мною та більшістю поетів, котрі належали до другої світової війни. (До речі, в цій книжечці фігурує широковживаний термін “Розстріляний Ренесанс” — Лавріненко в своїй відомій книзі лише замінив “Ренесанс” на “Відродження”).

Але наші чільні критики про цю мою книжечку не сказали ні слова, бо такі імена, як Петрус Альфонсі, Амброс Бірс чи Луїджі Піранделло, були для них “terra incognita...”.

— Коли ви відчували, що вже не можете не писати прозу?

— 1956 року вийшла книжка моєї прози “Шлях невідомого”.

Один з літературних батьків оцінив її так:

— Я не читав. А жінці сподобалась.

Інший, даючи черговий загальний огляд нашого еміграційного письменства, кілька сторінок присвятив прозі Миколи Понеділка (якого американські українці вважали найвидатнішим прозаїком), по сторінці, по півсторінки, по — абзацові — кільком іншим. А на кінці йшов перелік: ... також виступали зі своїми творами Жабоїденко, Перерепенко, Качуровський та інші...

Позитивні відгуки були у пресі від Лева Ребета (він відгукнувся перший), Володимира Державина, а професор Микола Глобенко в Парижі влаштував літературний вечір із доповіддю та обговоренням книжки. З найвищою оцінкою книжки виступив Емануїл Райс.

— *А чи перекладали Ваші твори на інші мови?*
— В Австралії онук відомого літератора Дмитра Нитченка Юрій Ткач переклав “Шлях невідомого” на англійську мову. Для назви взято з твору один характерний вислів: “Бо дезертири — безсмертні”. Переклад мав успіх — книгу рекомендовано для шкіл, для позакласного читання. А одна з критичних статей закінчувалась таким твердженням: “Треба бути вдячним, що “Шлях невідомого” перекладено на англійську мову. Скромно описаний як український шедевр, він заслуговував би на високу оцінку в світовій літературі”.
Невдовзі побачило світ продовження “Шляху невідомого” — “Дім над кручею”. Чільні російські журнали — “Грани”, “Новый журнал”, згодом “Континент” відкрили для мене свої сторінки. Захоплені відгуки я мав від таких літераторів, як Наум Коржавін, Александр Варді, Анатолій Кузнецов. А Солженіцин при зустрічі сказав, що моє ім’я знає іще з Москви.

Натомість для тих, хто керував українською літературою на Заході, я далі лишився останім перед “та іншими”, або ж одним із “та інших”. Журнал “Нові Дні” дав детальний огляд еміграційної прози — там було 50 імен, але мого імені немає.

— *Європа для Вас відкрилася зразу чи потребувала зусиль і праці, як і Південна Америка?*

— 1969 року ми прибули до Мюнхена і я звернувся до УВУ, пропонуючи як дисертацію триптих з проблем віршознавства — “Строфіку” (яка вийшла окремою монографією в Інституті літератури ім. Мих. Ореста) та “Метрику” й “Фоніку”, які були в машинописах. Але тодішнє керівництво відхилило мою пропозицію, мовляв, матеріал “не надається”. Я зрозумів, що відкинуть будь-яку тему з літературознавства, і взявся до історії та етнографії — “Давні словянські вірування та їх зв’язок з індоіранськими релігіями”. Таким чином виникла ще одна галузь моєї науково-дослідницької діяльності. Мушу згадати, що з-поміж професури до мене прихильно поставився Петро Цимбаліст та Олександр Кульчицький. Щодо віршознавчого триптиха, який, мовляв, “не надається”, то “Фоніку” й “Метрику” видав таки ж УВУ, а згодом увесь триптих було за підтримки тодішнього заступника міністра освіти А.Погрібного перевидано в Україні як затверджені Міністерством освіти високошкільні підручники.

— *Як Ви стали перекладачем із стількох мов світової літератури, а особливо поезії?*

— Щодо мого перекладацтва, то починав я, йдучи, так би мовити, навпомацки, перекладаючи з російської мови на українську, а з української на російську. Справжнім перекладачем я став, коли вже в Мюнхені почав перекладати Петрарку: враження було таке, ніби хтось мені диктує, а я тільки записую український текст. Книжка вийшла в дуже гарному оформленні із паралельним італо-українським текстом і з моєю передмовою. Найвидатніший на еміграції російський літературознавець Борис Філіпов дав високу оцінку перекладу, ставлячи його вище знаних йому російських перекладів. Було й кілька українських рецензій: Дмитра Штогриня, Володимира Жили, Софії Наумович.

Звісно, т. зв. літературні батьки книжки не помітили: саме тоді “Сучасність” умістила список українських перекладів на еміграції, там я нарахував 18 імен, мого серед них не було. Сьогодні в мене 650 перекладів з різних мов: найбільше — іспанської (приблизно 130), понад сто з німецької та з української на російську, трохи менше від ста — з італійської та з російської на українську, від двадцяти до тридцяти — з польської, французької та англійської. Якщо рахувати, що німецьких мов три (стара німецька, середньовірна німецька та сучасна), французьких так само три, а іспанських дві, то набереться до двох десятків. З галісійської я переклав одну поезію Альфонса X Мудрого. За цієї нагоди розповім таке: один із наших відомих літераторів захоплено писав про Миколу Лукаша, який писані галісійським діалектом вірші Федеріка Гарсії Лорки переклав діалектом галицьким. Але галісійська мова — не діалект, вона сформувалася на півтора століття — двісті років раніше від кастильської, себто нинішньої іспанської.

Торік я вірш у вірш, тирада за тирадою переклав “Пісню про Роланда”, але влітку перервав на час лекцій і відтоді ніяк не можу повернутися до цієї приємної праці (перекладено півтори тисячі віршів)... Досі вийшли окремими книжками, крім Петрарки,

“Золота галузка” (антологія іспанської та ібероамериканської поезії), “Окно в українську поезію”, “Човен без рибалки” (прозова п’єса Александро Касони) та “Стежка крізь безмір” (з трьох німецьких мов – від 750 до 1950 року).

– Над чим працюєте зараз і чи видають ваші книги в Україні?

– У царині літературознавства я видав у Ніжині дві книжки зі стилістики. Я був звернувся за порадами чи проханням переглянути працю до одного фахівця з віршознавства – почув відповідь, що це не його фах.

Цим я хочу сказати: у нас багато вузьких фахівців з однієї якоїсь галузі, але універсальних не знаю нікого. Підручники зі стилістики вийшли в Ніжині, там на субтиткульних сторінках побачимо шість імен докторів і кандидатів наук, але ніхто з них не зробив мені жодної зауваги... Один досадний недогляд помітив я сам. Це не означає, що на Україні немає фахівців зі стилістики. Є принаймі один – Богдан Леськів у Немирові.

– Що робите, Богдане Васильовичу, – питаю в листі.

– Пасу корову.

Поверхом вище – після стилістики – стоїть генерика й архітектоніка, починається вона з іконіки, науки про образ у літературному творі. Це матеріал неосяжний, жодна людина не в силі його охопити. Не охопив і я. Вищий поверх – це вже суто поетика. У вузькому значенні. З цієї галузі була моя габіталіційна праця “Головні функції літератури”, а функцій тих багато, почавши від дитячої лічилки, що розвиває пам’ять, і завершуючи іморталізацію через творчість, мовляв:

Хоч день мій догорів,

Та слід у світі – є.

Курсів з цієї тематики я не читав, робив у цій залі доповідь про ескапізм у літературі. До поетики у вузькому значенні належить також вивчення шкільних напрямків, а насамперед – літературних стилів.

Цієї галузі поза Володимиром Державиним в українській літературі – скільки можу судити – досі ніхто не торкався...

Ще одна галузь моєї літературної діяльності – це укладання хрестоматій, антологій і збірників. Дотепер вийшли “Хрестоматія української релігійної поезії” та збірник “Італія в українській поезії”. Видала збірник Надія Степула. Лежить у Києві набрана й готова до друку антологія “Український сонетарій”, куди увійшло приблизно 1100 сонетів. Грошей на друк немає. А матеріал завіз до Києва 1994 року. А вдома у мене лежить книга “Покоління 2-ої світової війни в літературі діаспори”.

Багато я писав на мовні теми і ще писатиму. Є матеріал на добру книжку. Ще в мене є готові до друку дві невеликі книжки: “Пародіяріум” та “Дедікаторіум”. “Пародіяріум”, як свідчить назва, це збірка пародій та літературних жартів. “Дедікаторіум” – збірка віршуваль, кондоленцій, присвятних і дарчих написів та альбомно-принагідних віршів. Принагідно згадаю: в ієрархії літературних жанрів у поезії навище місце займає класичний ередіянський сонет, а одне з найнижчих – “альбомна лірика”. Тому люди, за висловом Клена, – з певним завданням, героїчну жіночу лірику Олени Теліги назвали альбомною. А оскільки ті люди стояли на досить високих позиціях в нашому письменництві, їм повірили, і досі повторюють, як палуги: Олена Теліга – це альбомна поетеса.

До речі, серед літературних жанрів є аристократи і є плебеї. Але надто широка тема, щоб її тут торкатись.

– Яке коло Ваших інтересів поза літературою?

– Поза літературою я займаюся також питаннями мікології, кримінології та судової психіатрії. В Австралії є – чи був – український фотограф-митець Пилип Вакуленко, він видав кілька чудових західного рівня художніх альбомів. Я пропонував йому видати альбом – poradnik для грибників. Але він відповів: може видати лише з чорно-білими ілюстраціями. Це не має глузду, й справа заглохла. Але постав цикл “Грибна містика”, який увійшов до збірки “Свічада вічності” і який починається поезією складного ритму:

О гриби в кошику, ви мені свідчите,
Що не звик логіці я давати відчити,
Що з міським гамором я порвав зносити,
Бо ліси спалені багрецем осени.

Це асинартетичний вірш, складений зі стоп метрів, за зразком асинартетичних віршів Кльопштока, що їх приймають за верлібр. Грибна тематика є в моїх пізніших поезіях, разом грибних віршів щось понад 30. Нездійснена мрія – видати це окремою збіркою з кольоровими фотографіями. А з кримінології я маю невелику працю, яка, на жаль, лишилася недрукована. З економіки й соціології я написав працю “Генеральна реконструкція українського села під більшовиками”. Працю друкували в журналі “Український самостійник” у Мюнхені. Згодом я це поширив, хотів робити другий докторат, але не зустрів відповідної реакції з боку УВУ.

– Ви відомі в Німеччині й в Україні як професор. Які лекції й курси ви читали?

– За час моєї педагогічної діяльності мені довелося прочитати курси лекцій на такі теми:

Церковнословянська мова
Стара українська література
Російська література (це я читав іспанською мовою в університеті Дель Сальватор у Буейнос-Айресі)
Віршознавство
Українські літературні організації 20-х років ХХ ст. (течії і напрямки)
Український неокласицизм
Покоління другої світової війни в літературі діаспори (цей курс я читав тут і в Ніжинському університеті)
Стилістика. Частина перша – Лексика
Стилістика. Частина друга – фігури і троїи
Генерика і архітектоніка. Технічні засади
Генерика і архітектоніка. Жанри середньовічних літератур.

Читав у Київському університеті, у Харківському педагогічному та Києво-Могилянській Академії – доповіді. Давав окремі лекції на різні теми. Окремі курси читав у Отців Василіан в Римі.

Досі не здійснені мої наміри прочитати курси лекцій на теми “Українське перекладацтво”, “Давні слов’янські вірування”, “На чужому березі” (внесок українців до російської поезії), “Три вершини германської епіки”, “Література пізнього середньовіччя”, “Лірика та її жанри”, “Поетика Тараса Шевченка”. Значна частина моїх лекцій, доповідей статей, есеїв та розвідок увійшли до книги “Променисті сильвети”. Статті та рецензії полемічного характеру, а також короткі радіоскрипти про українську літературу іще чекають на добродійця, котрий би міг фінансувати їх видання в окремій книжці.

– Сьогодні Україна добре знає Вас. Чи існують пропозиції щодо видання творів?

– Мушу сказати, що сьогодні в Україні ставлення до мене було і є, так би мовити, нормальне: одні люблять і шанують, інші ненавидять, аж тремтять, але немає тенденції задивитися крізь мене і мене не бачити: “Пана Коцького” розійшлося 100 тисяч примірників; дістав премію імені Рильського, орден “За заслуги”, а також премію журналу “Сучасність”. Ще в роки перебудови з відгуком про мою творчість виступив Микулаш Неврлі. Писали про мою творчість Іван Дзюба, Володимир Базилевський, Дмитро Степовик, Валерій Шевчук, Леонід Череватенко, лідер соціалістів Олександр Мороз, Марія Зубрицька, Галина Гордасевич, Олександр Астаф’єв, Сергій Білокінь, Петро Ротач, Віктор Коптілов, Михайло Слабошпицький, Микола Ільницький, Євген Гуцало та багато інших. Як окремі брошури вийшли розвідки Олександра Астаф’єва та Петра Сороки. На Заході шанували мене як письменника і мною цікавились Володимир Державин, Ігор Костецький, Володимир Жила, Дмитро Штогрин, Володимир Шелест та деякі інші, що їх імена мало кому відомі в Україні. Натомість з-поміж тих, що здобули собі авторитет і визнання, Іван Кошелівець написав про мене один рядок, Юрій Шевельов, Юрій Лавріненко, Юрій Бойко – жодного...

м. Мюнхен, Німеччина

Запитував і записав Петро Олар, магістрант УВУ

Слово і Час. 2003. №10